

DORNFELD LÁSZLÓ*

FÁJLMEGOSZTÁS – A SZELLEMI TULAJDONJOG LEGÚJABB KIHÍVÁSA

1. BEVEZETÉS

Közhelynek számít, hogy a modern információtechnológia, és különösen az internet számos aspektusában változtatta meg életünket. Ez a gyors változás rengeteg új kihívás elé állítja napjainkban a jogalkotókat és az egész jogrendszert, hiszen az informatika fejlődése és a lehetőségek bővülése olyan sebességgel zajlik, amivel utóbbiak nem tudnak lépést tartani. Mára a lehetőségek növelése, a funkciók fejlesztése azonban fokozatosan másodlagossá vált a biztonsági szempontok mellett, ahogy mind a fejlesztők, mind a jogalkotók és mind a felhasználók elkezdtek felismerni az új kihívásokat.¹ A szerzői jogvédelem alá eső tartalmak másolása nem új jelenség, de a mai eszközökkel minden eddiginél könnyebbé vált, sőt az ezredfordulón megjelentek az első *peer-to-peer* (p2p) fájlcsereprogramok is (Napster, µTorrent), amelyekkel teljesen új időszak kezdődött a szerzői jog történetében, és főleg annak másolási technikákkal való harcában. Ez az új technika alkalmas lett volna a digitális javak jogszerű terjesztésére, ám igen hamar megjelentek a jogtalanul közzétett tartalmak.²

Fontos a lelegején leszögeznünk, hogy a fájlmegosztás legális, amennyiben az adott termékért cserébe ellenszolgáltatást fizettek vagy pedig eleve nem áll szerzői jogi védelem alatt. Ilyenek lehetnek a *shareware* (limitált lehetőségű, promóciós céllal közzétett) és *freeware* (ingyenes) programok, *Creative Commons* licenc alá helyezett művek³ stb. Ezt mind a büntetőjogi,⁴ mind kártérítési⁵ szempontok mérlegelésénél figyelembe kell venni. Tény azonban, hogy az ilyen fájlok cseréje nagyságrendekkel alatta marad a jogtalanak: egyes felmérések szerint utóbbi teszi ki például a zeneletöltések 95%-át.⁶ Napjainkban csak az Egyesült Államokban több tízmillióra tehető az illegális letöltésekben résztvevők száma, világviszonylatban pedig ez a szám minden bizonnyal ennek többszöröse.⁷ Ez, összevetve azzal az adattal, hogy felmérések szerint az amerikai internethasználók 40%-a töltött már le jogsértő tartalmat, szemlélteti az illegális fájlmegosztás elterjedtségét.⁸ Hasonló statisztikát mutat egy 2008-as felmérés is, amely szerint az internetes forgalomba a legjobban a p2p fájlcsere játszott szerepet, Kelet-Európában annak 83%-át tette ki.⁹

Ez a tevékenység az érintettek szerint jelentős bevételtől fosztja meg őket, kapcsolatot vonva például a lemezadások csökkenése és a fájlmegosztás közé. Érthető tehát, hogy többször is megkíséreltek fellépni a fájlcsere ellen, mindeddig hasztalanul. Az elmúlt években nagy visszhangot keltő per folyt hírhedt fájlcsereoldalak, így a legelsőként a Napster, majd a The Pirate Bay üzemeltetői ellen. Más esetekben a szerzői jogok tulajdonosa a letöltőket próbálja meg eltántorítani, például több nyugati országban előfordult, hogy kiszámolták nekik az illegális fájlcserevel megszerzett termékek után fizetendő összeget. Ez azonban csak csepp a tengerben, és joggal vetődhet fel a kérdés: vajon meddig folytatható ez a harc és van-e értelme fenntartani a jelenlegi rendszert? Mielőtt megválaszoljuk ezt a kérdést, érdemes mélyebben tanulmányozni ezt az igen összetett témát.

* E tanulmány a Batthyány Lajos Szakkollégium által 2013 őszén meghirdetett Batthyány-esszépályázaton II. helyezést ért el. A szerző a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának V. évfolyamos, jogász szakos hallgatója.

¹ WARREN, PETER – STREETER, MICHAEL: *Az internet sötét oldala*, 2005, HVG Kiadó, Budapest, 7. o.

² BHATTACHARJEE, SUDIP – GOPAL, RAM D. – LERTWACHARA, KAVEEPAN – MARSDEN, JAMES R.: Impact of Legal Threats on Online Music Sharing Activity: An Analysis of Music Industry Legal Actions, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 91. o.

³ A magyarországi projekt oldala: <http://creativecommons.hu/> (2014.02.12.).

⁴ NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A Pirate Bay-per tanulságai. De lege ferenda a fájlcsereéről, in *Ügyészek lapja*, 2010/2. szám, 33. o.

⁵ MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE: A szellemi tulajdont sértő bűncselekmények nyomozásának néhány tapasztalata és az üldözés lehetőségei, in *Belügyi Szemle*, 2012/9. szám, 47-48. o.

⁶ SEIDENBERG, STEVEN – PODGERS, JAMES: The Record Business Blues, in *ABA Journal*, 2010/6. szám, 55. o.

⁷ NAGY: i. m. 33-34. o.

⁸ JENSEN, CHRISTOPHER: The More Things Change, the More They Stay the Same: Copyright, Digital Technology, and Social Norms, in *Stanford Law Review*, 2003/2. szám, 538. o.

⁹ BÉKÉS GERGELY: Internetszolgáltatók a fájlcsere ellen? in *Infokommunikáció és jog*, 2009/34. szám, 194. o.

2. A FÁJLMEGOSZTÁS OKAI

Az illegális fájlcseré – akár csak a kiberbűnözés – arra vezethető elsősorban vissza, hogy az emberek az interneten anonimitás mögé rejtőzve, identitásuk felvállalásának kockázata nélkül rúghatják fel a szabályokat.¹⁰ Amelyek ugyan nem változnak meg általa, de sajátos tartalommal tölthetnek fel. A társadalmi normák segítik a jogszabályok érvényesülését, hiszen nem csak kizárólag a szankcióktól való félelem idézheti elő a jogkövető magatartást, hanem egy sor más nem jogi jellegű tényező is.¹¹ Mivel a digitális javak egyetlen használatával sem veszítenek értékükből, más használókat nem károsítanak meg vele, a benne foglalt művészeti érték vagy az eredeti példány nem vész el.¹² Néhány nagy szórakoztatóipari cég fizikailag nem realizálódó vesztesége aligha jelenthet komoly visszatartó erőt, illetve a személyesen nem ismert szerzők, alkotók esetén nem kell szembesülni ennek a normaszegésnek a közvetlen következményeivel, és káruk sem tűnik fel mindebből kifolyólag. A szerzői jog a kellő legitimációval sem rendelkezik a legtöbbször számára, hiszen a vonatkozó jogszabályokba ritkán szólhat bele a felhasználó, azokat gyakran a szűk érdekcsoportokkal egyeztetve hozzák meg. Mint Jensen is kifejti, ez az egyoldalúság érzése jelentősen csökkenti az önkéntes jogkövetés esélyét.¹³ A szerzői jogban érdekelték erre úgy válaszoltak, hogy megpróbálták a jelenséget összemosni társadalmilag is elítélt tevékenységekkel, például a lopással.¹⁴

Sokféle személyes okból lehet valaki a fájlcseré részese, így például, nem ismeri a szerzői jogot vagy nem érti azt, ami az Egyesült Államokban a Napster-perig széles körben igaz volt.¹⁵ A tevékenységet rendszeresen folytatók részéről számos módon szokás ezt igazolni: hivatkoznak például az alacsony bérekre, a termékek magas árára, a tarthatatlan üzletpolitikára vagy arra, hogy csupán előzetes kipróbálásról, megtekintésről van szó, mert nem szeretnék zsákbamacskát a pénzükért. A technológiai újítások és az általuk nyújtott kényelem is fontos szerepet játszik ebben. Ezek nem feltétlenül csak kifogások vagy ideologizálási kísérletek: egy egyetemistákkal végzett felmérés szerint a letöltött zenealbumok pénzbeli értékét harmadára-felére becsülték a megvásároltnak, ami elképzelhetővé teszi, hogy egyébként sem vásárolták volna meg azokat, vagyis tényleges kár nem keletkezett a jogtulajdonosnál.¹⁶ Ez azt is jelenti, hogy olyan javak jutnak el a fogyasztókhoz, amiket egyébként vásárlás útján nem, és mégis lehetséges, hogy később befolyásolni tudja vásárlási szokásaikat. Korántsem tekinthető tehát igaznak a szerzői jogi lobbik által keltett azon kép, hogy a résztvevők mindegyike bűnöző, bár kétségkívül ők is jelen vannak a fájlcserében.

Az okok között említhető az a tény is, hogy az egyes gyártók és szolgáltatók mind a saját érdekeiket nézik elsődlegesen, gyakran nem törődve a szerzői jogi aggályokkal. Például olyan olcsó lemezlejátszókat gyártanak, amelyek segítségével olyan formátumú tartalom tekinthető meg, amely egyébként kereskedelmi forgalomban nem kapható. Telefonszolgálatok gyakran szemet hunytak a felett, hogy különböző fájlcserélő oldalak tartanak fenn náluk emeldíjas telefonszámot, hogy az azt használni akarók ezen keresztül fizessenek az oldal tulajdonosának.¹⁷ Ez utóbbi napjainkra, a nagy ingyenes fájlmegosztó-hálózatok megjelenése miatt már szinte teljesen eltűnt, de még számtalan egyéb példa sorolható a fájlmegosztással kapcsolatban, ahol csak a saját szempontjaikat veszik figyelembe az egyes iparágak, szolgáltatók, például a nagy sávsebességű internetnél, amely előfeltétele a gyors és nagy mennyiségben történő fájlmegosztásnak. Az Európai Unió az elmúlt években programot indított, hogy az összes tagállamban élők számára szélesávú internetelérést tegyen lehetővé,¹⁸ elősegítve többek között az e-közigazgatásban való részvételt, ám ezzel akaratlanul bővítve a fájlmegosztásban potenciálisan résztvevők számát is. Persze a szolgáltatók egy része tudatosan korlátozza a fájlcserére igénybe vehető sávsebességet, kockáztatva az ebben résztvevő előfizetők elijesztését, ugyanakkor

¹⁰ KOVACS, ALBERT Z.: Quieting the Virtual Prison Riot: Why the Internet's Spirit of "Sharing" Must Be Broken, in *Duke Law Journal*, 2001/2. szám, 754. o.

¹¹ Bővebben ld. JENSEN: i. m. 534-537. o.

¹² MEZEI PÉTER: A fájlcseré retorikája. Gondolatok egy álvita margójára, in *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/2. szám, 62. o.

¹³ JENSEN: i. m. 541. o.

¹⁴ Példaként lásd <http://www.youtube.com/watch?v=HmZm8vNHBSU> (2014.02.12.).

¹⁵ JENSEN: i. m. 570. o.

¹⁶ ROB, RAFAEL – WALDFOGEL, JOEL: Piracy on the High C's: Music Downloading, Sales Displacement, and Social Welfare in a Sample of College Students, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 29-62. o.

¹⁷ NAGY: i. m. 35-37. o.

¹⁸ Press release, European Commission, IP/13/968 17/10/2013. Ld. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-968_en.htm (2014.02.10.).

ezzel megsértették a tartalomsemlegességet, amiért az egyik internetszolgáltatót el is marasztalták az Egyesült Államokban.¹⁹

Akadnak olyan vélemények is, amely szerint az elavult, internet előtti piaci rendszerhez való feltétlen ragaszkodás maga is okozója a nagyszámú illegális fájlmegosztásnak. *Rene Summer*, az Ericsson egyik igazgatója szerint a digitális javaknak is az Európai Unió négy szabadságának elve alá kéne tartoznia, és egyenlőségjelet tesz a keleti blokk diktatúrái és a jogtulajdonosok által kikényszerített internetszolgáltatói internet-figyelés közé.²⁰ Ez persze egyértelmű és súlyos túlzás, amely figyelmen kívül hagyja a szerzői jog előnyeit és csupán a hátrányait emeli ki, ám abban kétségtelenül igaza van, hogy igen sokak számára visszatetsző az „extraprofitot harácsló” nagy cégeknek az internet ellenőrzésére történő törekvése.

3. FÁJLMEGOSZTÁS, LOPÁS, KALÓZKODÁS?

A szerzői jog fenntartásában érdekelték nem először vizionálják a rendszer teljes összeomlását, és az azzal járó súlyos gazdasági, társadalmi következményeket. Ugyanezen gondolatok megfogalmazódtak már számtalan más technikai újítás megjelenésekor is.²¹ Számos olyan kifejezés született részükről a legújabb vitában is, amellyel a fájlmegosztásban résztvevőket kívánják megbélyegezni, mint arról már szó volt. Az egyik ilyen szó a kalózkodás kifejezés, amelyet azonban a közösség is elfogadott magára nézve (elég a svéd Kalózpártra gondolni vagy a *Pirate Bay* megosztó oldalra) és lassacskán általánosan használt kifejezéssé válik.²² Elfogadottságától függetlenül azt kell mondanunk, ez a kifejezés nemcsak hibás jogilag, de az egyetértést sem segíti elő, hiszen míg a szerzői jog érdekeltjei negatív, addig a fájlcserezők pozitív, erősen romantizáló módon tekintenek a kalózkodásra, akárcsak például a Karib-tenger kalózái című filmben megjelennek. Ennek a szónak az elfogadásával azonban „a kalózkok felvállalják annak kockázatát, hogy lázadásuk és a szerzői jogi paradigmaváltás sikeréig bárki »lelőhesse« őket.”²³

Korábban már említettük, hogy a szerzői jogvédők gyakori retorikai fogása a letöltők tolvajnak, a fájlcserezőnek pedig lopásnak történő bélyegzése, elég az MPAA amerikai szervezet hivatkozott videóját megtekinteni (ami egyébként ironikus módon valószínűleg nem legálisan van fent a YouTube videómegosztón). A lopás egy tulajdon ellen irányuló cselekmény, így logikusnak tűnhet, hogy a szellemi tulajdon jogosulatlan megszerzése is ennek minősüljön, ám a törvény szerint (Btk. 370. §) dolog ellen irányulhat csak, ami pedig birtokba vehető testi tárgy. A szellemi tulajdonjog az évszázadok alatt kialakult modern felfogás szerint nem egyenlő a dologi jogival, jól mutatja ezt például annak kialakult időbeli korlátozása is.²⁴ Ezt az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának ítélete is kimondta, ahol egyébként jobb esélyekkel indult a szerzői jogsértés rokonítása a lopással, hiszen született ilyen jellegű ítélet is, valamint nem annyira dogmatikus alapokon álló a büntetőjog.²⁵

Ugyanakkor meg kell említeni a letöltők retorikájának a hibáit is, még ha az ő felelősségük jóval kisebb is. Kétségtelen azonban, hogy az ő demagóg hozzáállásuk is további ellentéteket szül. Gyakori a szerzői jogkezelőkkel szembeni bizalmatlanság, illetve az ebben résztvevő szervezetek sikkasztással való megvádolása vagy az olyan alaptalan vádak, miszerint a bíróság által kiszabott bírságokból semmi sem jut az előadóknak, szerzőknek.²⁶ Ezek a vélemények gyakran nélkülözik a ténybeli alapokat, és mindenképp egyet kell értenünk azzal, hogy a jogosultak és jogkezelők lopással vádolása legalább olyan értelmetlen és káros, mint fordítva.

4. JOGI VÁLASZOK AZ ÚJ KIHÍVÁSRA

A szerzői jogosultak gyorsan reagáltak a fájlcsereiben megjelenő kihívásra: 1999 és 2010 között a zeneipar 35 ezer személlyel szemben indított pert, és több nagy fontosságú ügyben is sikerült nyerniük, például 2003-

¹⁹ BÉKÉS: i. m. 195. o.

²⁰ SUMMER, RENE: The single digital market: a vision for Europe, in *Ericsson Business Review*, 2010/3. szám, 53-54. o.

²¹ MEZEI: i. m. 46-47. o.

²² Példáért ld. MEZEI: i. m. 48-49. o.

²³ MEZEI: i. m. 56. o.

²⁴ Az ezzel kapcsolatos jogtudományi felfogásokat és azok fejlődését ld. SÁRY PÁL: Monográfia a szellemi alkotások védelmének történetéről, in *Jogtörténeti Szemle*, 2012/4. szám, 54-56. o.

²⁵ MEZEI: i. m. 58-61. o.

²⁶ Uo. 63-64. o.

ban a Napster fájlmegosztó ellen, amelyet végül azért marasztaltak el, mert központi könyvtárat tartott fenn az elérhető fájllokból.²⁷ Ezzel azonban csak annyit sikerült elérniük, hogy az így keletkező űrt az ezt követő években több más program töltötte be, amelyek decentralizálták a fájlmegosztást, központi szerver és könyvtár nélkül, így még jogerős bírói ítélet alapján is szinte lehetetlen lenne őket kötelezni a tevékenység befejezésére.²⁸ És mivel a program készítői ellenőrizni sem tudják a forgalmat, nem tehetők felelőssé az elkövetett jogsértésekért. Ennek ellenére a szerzői jogosultak ismét jogi győzelmet arattak, amikor az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága elfogadta azon érvelésüket, hogy a fájlmegosztás gerjesztéséért felelőssé lehet tenni a programok készítőit. A következő jelentős állomás a *Pirate Bay*-per volt, ami egy több tízmilliósi forgalmat bonyolító Svédországba bejegyzett fájlcsere oldal. A svéd hatóság amerikai állami nyomásra fogott nyomozásba 2006-ban és három év múlva hirdették ki az elsőfokú ítéletet, amiben bűnsegédletért ítélték egy év szabadságvesztésre és több százmillió forintra rúgó kártérítésre a négy üzemeltetőt. Ez azonban nem használt, mivel a szolgáltatás azóta is elérhető, időnként más-más országba helyezve a domaint.²⁹ Hazai példaként a *Power of Freedom* említhető, aminek egy gépét 2007-ben foglalták le, de nyolc hónap vizsgálat után sem találtak rajtuk semmi jogsértőt.³⁰ Később a rendőrség az *nCore* zárt, meghívásos alapú fájlmegosztó oldalt vette célba, amelyet 2010-ben sikerült rövid időre ellehetetleníteni, ám a helyreállítás óta folytatja működését kókusz-szigeteki címről.³¹ A kizárólag a fájlmegosztást végző felhasználókat összekötő programok elleni eljárások, perek azonban nem csak hatástalanok, de jogilag aggályosak is lehetnek, hiszen ilyenkor a készítő sem engedélyt nem ad erre a tevékenységre, sem ellenőrizni nem tudja a forgalmat. Mivel a rajtuk folyó fájlcsere egy része legális, így betiltásuk azt eredményezné, hogy teljesen jogszerű megosztásokat tiltanak be, míg ellenkezője azt, hogy a legális mellett tovább folyik a jogsértő forgalom is.³² Gyakorlatilag tehát a programok készítőjének perlése olyan paradox helyzetet eredményez, ahol nem létezik jó döntés. Másik komoly probléma ezzel, hogy a technológiai fejlődés is visszavethető általa, hiszen senki sem fog pénzt fektetni olyan fejlesztésekbe, amiket aztán betilthatnak a szerzői jog védelme érdekében.³³

Mivel ez nem hozta meg a várt hatást, a szerzői jogosultak ezúttal a letöltőket vették célba, mint arra utaltunk már. Ezek már jóval kétségesebb jogi alapon állnak, hiszen a torrent-alapú fájlcsere hálózatban nem egész alkotásokat, hanem azok részleteit töltik le egy-egy felhasználótól, és a letöltők egymástól is kapnak fájlcsomagokat, így kérdéses elmarasztalásuk lehetősége.³⁴ Amennyiben sikerült is megállapítani, mint az Egyesült Államokban, kevés visszatartó erővel bírt, ráadásul komoly bukás volt megítélésében is. Ezt a zeneipari szerzői jogosultak is felismerték, és 2008-ban bejelentették, hogy a jövőben nem fognak a letöltők ellen pereket indítani.³⁵ Ezt azonban nem követte az a felismerés, hogy kizárólag a jogi szankciók alkalmazása végső soron nem vezet eredményre, nem képes megoldani a problémát. Ugyan akadnak támogatói a kemény kéz politikájának, akik szerint csak a határozott fellépés segít „levetni a szerzői jog elleni virtuális lázadást”,³⁶ mind ez idáig sehol sem sikerült ezt igazolni, sőt inkább az bizonyosodott be, hogy túl sok a jogsértő és túl kevés a kapacitás ellenük.³⁷ Sőt bizonyos visszajelzések szerint, míg Franciaországban egy felmérés válaszadóinak 4%-át tántorítottak el egy új szabályozó rendszer bevezetésével, 9% tovább növelte az aktivitását.³⁸ Nem elhanyagolható az sem, hogy az ilyen fellépés valójában csak tovább mélyíti a szakadékot a jogosultak és a letöltők között, ami végső soron senkinek nem érdeke.

²⁷ SEIDENBERG – PODGERS: i. m. 56. o.

²⁸ JENSEN: i. m. 539. o.

²⁹ NAGY: i. m. 38. o.

³⁰ MAGYAR CSABA: Fájlcsere és szabad felhasználás, in *Infokommunikáció és jog*, 2008/25. szám, 137. o.

³¹ Ld. http://index.hu/tech/2010/06/19/az_ncore_is_aldozatul_esett_a_razzianak/ (2014.02.13.).

³² LEMLEY, MARK A. – REESE, R. ANTHONY: Reducing Digital Copyright Infringement without Restricting Innovation, in *Stanford Law Review*, 2004/6. szám, 1380. o.

³³ LEMLEY – REESE: i. m. 1386. o.

³⁴ NAGY: i. m. 39. o.

³⁵ SEIDENBERG – PODGERS: i. m. 57. o.

³⁶ KOVACS: i. m. 755. o.

³⁷ JENSEN: i. m. 562. o.

³⁸ BODÓ: i. m. 78. o.

5. FÁJLMEGOSZTÁS ÉS SZÓLÁSSZABADSÁG

A támogatói gyakran vannak egyenlőségjelet a fájlcseré és a szólásszabadság közé, amelyet az internet alapvető és legfontosabb értékének tekintenek, hiszen erőteljes állami befolyástól és kontrolltól mentesen működő fórum. Különösen az Egyesült Államokban jellemző ez a fajta vélekedés, ahol az alkotmány első kiegészítése szól többek között a szólásszabadságról is, mely részének tekintik a „*fair use*”-t, amely a magyar idézéshez hasonló, de attól tágabb körű engedély nélküli felhasználást tesz lehetővé. Mivel az elmúlt időszakban a *fair use* használatának körét is igyekeztek korlátozni, ezt egyes szerzők a szólásszabadság elleni támadásnak értékelték.³⁹ Kérdéses azonban, hogy a szólásszabadság csak a politikai véleményekre terjed-e ki vagy szélesebb kört, az önkifejezést és különösen a művészetet is ide kell-e érteni. *Tushnet* elismeri, hogy a szerzői jog maga is a szólásszabadságot segíti elő, amikor gazdasági lehetőséget teremt az előadók számára arra, hogy kifejezzék önmagukat.⁴⁰ Nyilvánvaló, hogy a szerzői jog garantálta anyagi biztonság nélkül jóval kevesebb mű készülne, főleg nagy költségvetésű, ahol a megtérülés kétséges. Mint ahogy meg kell találni az egyensúlyt a szabad felhasználás körének kijelölésénél, hogy ne szenvedjenek csorbát az alapjogok (például kritikát írni egy könyvről, abból vett idézetekkel ne számítson jogsértésnek).⁴¹ *Tushnet* szerint *fair use* alá kell vonni a származékos művek készítésének a jogát is, mivel ez elősegíti az önkifejezést, vagyis a szólásszabadság egyik alapvető célját látja el, és az eredeti műhöz való hozzáférés nélkül amúgy sem lehetséges.⁴² Téves azonban az a felvetése, hogy ilyenkor mindenképp legálisan szerzik meg az alapművet, amit aztán újradolgoznak (pl. egyedi tartalmú zenei CD-t, ún. bootleget készítenek belőle), és súlyos jogok sérülnének ennek bevezetésekor, vagyis nem segíti elő a fájlmegosztás rendezését a felek között.

Ami fenyegető lehet az alapvető szabadságjogok számára, az nem a szerzői jog maga, hanem az, ahogy a jogosultak ellenőrizni próbálják az internetes tartalmakat a jogsértés kiszűrésére. Erre ugyanis technikailag két módszer létezik: 1. protokoll alapon, vagyis kommunikációs technológia alapján kollektívan tiltva, illetve 2. minden adat vizsgálatával.⁴³ Ez tehát azt jelenti, hogy bármit küldünk is az interneten, állandó figyelés alatt lenne, ami igen komoly alapjogi aggályokat vet fel, már csak a történelmi tapasztalatok alapján is. Ráadásul a fejlett államok újra és újra elutasítják azt, például az NSA-ügyet is erőteljes lakossági felháborodás kísérte nemcsak Európa-szerte, de az Egyesült Államokban is. Éppen ezért tiltja az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelv 15. cikke a szolgáltatók általános figyelésre kötelezését. Gyakori a hivatkozás a diktatúrák internet-korlátozási kísérleteire, mint például a kínai nagy tűzfal vagy más néven Aranypajzs projektre. Ugyanakkor az interneten egyre szaporodó szélsőséges, fundamentalista tartalmak, a Wikileaks vagy éppen az arab tavasz Facebookon formálódó forradalmi jelzik, hogy bizonyos kontrollra szükség van. A megoldás ebben az esetben a bírói függetlenségben lenne kereshető, az ő felügyeletükkel, szigorú jogszabályi keretek között, a rendvédelmi szervek számára lehetővé téve a beavatkozást a kommunikációs folyamatba.⁴⁴ Nem minden internetszűrés jelent azonban diktatúrát, demokráciában is elképzelhető ez, ahol „a legfőbb különbség éppen az előzetes-utólagos felelősségre vonás között található”. Fontos azonban, hogy a szűrés kérdéseit széles körű, demokratikus módon vitassák meg, mint arra *Bodó* is felhívja a figyelmet.⁴⁵ A szűrés mellett a tartalom végleges hozzáférhetetlenné tétele is elképzelhető lépés, erre már intézkedésként a Btk. 77. §-a és kényszerintézkedésként a Be. 158/B. §-a lehetőséget teremtett hazánkban. Ez a modell sok kritikát kapott az alapvető jogok irányából, hiszen internetcenzúrára is alkalmazható, ugyanakkor több államban is megbukott, miután nem tudta teljesíteni a hozzá fűzött reményeket a jogsértő tartalom korlátozásában.⁴⁶

A 2010-es években megjelent amerikai törvénytervezeteket, illetve nemzetközi egyezményt – a PIPA-t, a SOPA-t és az ACTA-t – is komoly támadások érték, és sokan az internetcenzúra bevezetésének alapját

³⁹ TUSHNET, REBECCA: Copy This Essay: How Fair Use Doctrine Harms Free Speech and How Copying Serves It, in *The Yale Law Journal*, 2004/3. szám, 535-590. o.

⁴⁰ Uo. 540. o.

⁴¹ Uo. 544. o.

⁴² Uo. 545-546. o.

⁴³ BODÓ BALÁZS: A távközlési szolgáltatók felelőssége a továbbított tartalomért a fájlcseré és a szólásszabadság kérdései felől, in *Infokommunikáció és jog*, 2011/44. szám, 77. o.

⁴⁴ Uo. 79. o.

⁴⁵ Uo. 78. o.

⁴⁶ PARTI KATALIN – MARIN, LUISA: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levélteli eljárás, in *Infokommunikáció és jog*, 2012/49. szám, 60-61. o.

látták bennük.⁴⁷ Ezek ugyan sok szempontból előrelépést jelentettek volna az internetes jogsértéseket megakadályozó nemzetközi szerzői jogi együttműködés terén, terminológiailag és módszereikben sokszor hibásak voltak, például a lopás szót használták megnevezésükben vagy az ACTA minden jogsértő műre a „kalóz szerzői jogi termék” kifejezést használta.⁴⁸ A kibontakozó széles ellenállás azonban végül minden esetben meghátrálásra készítette a jogalkotót.

6. LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

Mint látható a fájlmegosztást illetően jelentősen megoszlanak a vélemények, és fontos felismernünk, hogy mind a szerzői jogot, mind a szabad fájlcsere-t támogató véleményeknek vannak fontos igazságot tartalmazó pontjai. Ne essünk a témát jelenleg monopolizáló szélsőségesek csapdájába: az internet nem válhat sem „rendőrállammá”, sem „kalózparadicsommá”, hiszen ez csak egy-egy szűk csoportot elégítené ki. Előbbi pedig nemcsak a szabadságjogok terén lenne kontraproduktív, de végső soron a szerzői jog maradék társadalmi legitimitását is hathatósan aláásná, és soha sem számíthatna arra, hogy megkapja a neki kijáró tiszteletet.⁴⁹ Fontos kötelezettség hárul a szerzői jogi jogosultakra és a jogalkotókra abban, hogy közérthetővé tegyék a jogban járatlan felhasználók számára is, mi számít illegális, jogsértő tevékenységnek, illetve pontos, jól definiálható fogalmakkal operáljanak, szemben az eddigi amerikai kommunikációs stratégiával. Ezzel lehetséges elkerülni a jog meg nem értéséből eredő jogsértéseket, illetve a szabályok némelyikével kapcsolatos félreértelmezésekből származó ellenérzéseket.

Megoldást jelenthet, ha a jogi szabályozás megváltoztatására tett kísérletek helyett a fájlcsere által érintett iparágak inkább megpróbálnak alkalmazkodni az új helyzethez, olyan alternatívákat létrehozva, amik a fájlmegosztással felvehetik a versenyt, például jobb minőségű, mégis olcsó tartalommal.⁵⁰ Az elmúlt években több ilyen digitális terjesztési kezdeményezés is történt: az Amazon az e-könyvek, a *Steam* a videojátékok, az *iTunes* a filmek, sorozatepizódok, zenék, alkalmazások, a *Spotify* a zenék terén kínál legális és gyors hozzáférést, hogy a legismertebbeket említsük. Meg kell jegyeznünk, ezek jelentős sikereket értek el, például az *iTunes*-on 50 millió zeneszámot vásároltak meg 2002 és 2004 között.⁵¹ Ezek az Egyesült Államokban elérhető szolgáltatások lassan, de folyamatosan csökkentik az illegális fájlmegosztás mértékét. Fontos még az is, hogy amíg az ilyen szolgáltatások léteznek, nem lehet az illegális fájlcsere-t tekinteni a társadalmi fejlődés megszabott irányának, társadalmilag elfogadott dolognak.⁵² A technikai fejlődés is elősegíthető, illetve a p2p decentralizáltságának előnyei, és felhasználókra háruló erőforrásigény is kihasználható, ha a digitális disztribúció ilyen rendszerben folyik, ez ráadásul jóval stabilabb is a hivatalos központi oldalaknál. Erre említhető példaként a BBC kulturális archívumának ötlete, ahol nem kereskedelmi célra tennék elérhetővé p2p rendszerben az eddigi műsoraikat. Ez szinte teljesen megszünteti annak a jogtulajdonosnak a költségeit, aki széles körben akar digitálisan elérhetővé tenni egy művet.⁵³

A szerzői jogosultak fellépésük során nem igazán vették figyelembe, hogy a szankciók helyett a legitimitásánál erősítsék meg a szerzői jog helyzetét, miután előbbi kudarcot vallott. A jogkövető magatartás kialakulásában fontos szerepet játszhat az, hogy a felhasználók mennyire érzik igazságosnak azt,⁵⁴ jelenleg pedig sokak szemében a szerzői jog nem több, mint a nagyvállalatok érdekeit és profitját szolgáló egyik eszköz. Az internetre vonatkozó szabályozások komplex újragondolásának része lehetne egy önszabályozó rendszer bevezetése, ami elősegítené, hogy a felhasználókat és a szolgáltatókat ne terheljék a rendelkezések feleslegesen; és a szerzői jog ténylegesen elérje a célját, vagyis a szerzők anyagi védelmét. Egy ilyen rendszerben az állam csak a keretet, vagyis a kényszerítő eszközöket biztosítja, valamint kizárólag a nagyobb súlyú jogsértéseknél lép közbe a jog eszközeivel, míg egyébként a szolgáltatók saját eszközeikkel szankcionálnak (pl. elérhetetlenné teszik a jogsértő tartalmat). A szabályozás sorsa is egyedien alakulna: egy ilyen

⁴⁷ STRAUB ÁDÁM: Hoz-e magyar netcenzúrát az ACTA-egyezmény? Ld. <http://www.origo.hu/techbazis/20120127-vitajtak-hogy-netcenzurat-hoze-az-actaegyezmeny.html> (2014.02.14.).

⁴⁸ MEZEI: i. m. 50. o.

⁴⁹ MEZEI: i. m. 66-67. o.

⁵⁰ JENSEN: i. m. 568. o.

⁵¹ ROB – WALDFOGEL: i. m. 33. o.

⁵² A fájlmegosztás társadalmi elfogadottságáról bővebben lásd MEZEI: i. m. 54-55. o.

⁵³ LEMLEY – REESE: i. m. 1382. o.

⁵⁴ JENSEN: i. m. 566. o.

rendszerben a felhasználóktól indulva a szolgáltatók közvetítésével jut el az államhatalmi szintig.⁵⁵ Ez azonban nem helyettesíti, hanem kiegészítené a jelenleg létező joganyagot, konkretizálná a rendelkezéseket. A rendszer már több országban is bizonyított, és nagy előnye, hogy nem a tárgyalóteremben, hanem a tárgyalóasztal mellett dönt a felek között, erőteljes állami mediációval. Magyarországon is vannak erre felé mutató tendenciák, például a .hu domain kezelésénél vagy az értesítési-eltávolítási eljárásnál figyelembe vett megállapodás, ami a közös jogkezelők és a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete között jött létre.⁵⁶ Az angol-szász országokban a szolgáltatók, megelőzendő az állami beavatkozást, bizonyos szabályokat maguk alkottak meg.⁵⁷

7. ÖSSZEGRZÉS

A fentieket áttekintve fontos, hogy észrevegyük, mindkét félnek vannak igazságai és hibái. Hozzánk közel áll az a vélemény, hogy a túlságosan merev, statikus szabályozás a gyorsan változó kibervilágban maga is generálja az illegális megszerzés iránti igényt, amely jóval gyorsabban és olcsóbban kielégíthető, mint a termék fizikai megvásárlása. A jogosultak kemény elutasító válasza minden változtatási kísérletre és az Egyesült Államokban megjelent kriminalizáló megbélyegzések használata a fájlmegosztás meg nem értéséről árulkodik és végső soron nem veszi figyelembe, hogy „a kalózok egyben fogyasztók is”,⁵⁸ és az eltérő igények gyakran kielégítetlenek maradnak, így azokra máshol keresnek megoldást. Mindezek mellett a szerzői jog létének értelmét nem lehet megkérdőjelezni, az még mindig fontos szerepet tölt be a gazdaságban és a társadalomban.

Megoldás erre a problémára csak akkor következhet be, ha mindkét fél változtat hozzáállásán, ami persze korántsem jelenti azt, hogy a fájlmegosztást legalizálni kéne vagy társadalmilag elfogadottá nyilvánítani. Sokat segíthet azonban a világos és közérthető jogi terminológia kialakítása és megismertetése a felhasználókkal, a fájlmegosztásánál csábítóbb legális alternatívák létrehozása, előnyeinek megtartásával; ha a szabályozás kialakításában nem csak a jogosultak, de a felhasználók is szerepet kaphatnak, és nagyobb szerep jut a nemzeti szabályozás mellett az internetes szereplők önszabályozásának. Mindezek mellett fontos, hogy az elrettentő szankciók alkalmazása az üzletszerű jogsértőkkel szemben történjen meg,⁵⁹ ne a programok készítőivel vagy az egyszerű letöltőkkel szemben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] BHATTACHARJEE, SUDIP – GOPAL, RAM D. – LERTWACHARA, KAVEEPAN – MARSDEN, JAMES R.: Impact of Legal Threats on Online Music Sharing Activity: An Analysis of Music Industry Legal Actions, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 91-114. o.
- [2.] BÉKÉS GERGELY: Internetszolgáltatók a fájlcseré ellen? in *Infokommunikáció és jog* 2009/34. szám, 194-200. o.
- [3.] BODÓ BALÁZS: A távközlési szolgáltatók felelőssége a továbbított tartalomért a fájlcseré és a szólásszabadság kérdései felől, in *Infokommunikáció és jog*, 2011/44. szám, 75-80. o.
- [4.] JENSEN, CHRISTOPHER: The More Things Change, the More They Stay the Same: Copyright, Digital Technology, and Social Norms, in *Stanford Law Review*, 2003/2. szám, 531-570. o.
- [5.] KOVACS, ALBERT Z.: Quieting the Virtual Prison Riot: Why the Internet's Spirit of "Sharing" Must Be Broken, in *Duke Law Journal*, 2001/2. szám, 753-785. o.
- [6.] MAGYAR CSABA: Fájlcseré és szabad felhasználás, in *Infokommunikáció és jog* 2008/25. szám, 131-138. o.
- [7.] LEMLEY, MARK A. – REESE, R. ANTHONY: Reducing Digital Copyright Infringement without Restricting Innovation, in *Stanford Law Review*, 2004/6. szám, 1345-1434. o.
- [8.] MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE: A szellemi tulajdont sértő bűncselekmények nyomozásának néhány tapasztalata és az üldözés lehetőségei, in *Belügyi Szemle*, 2012/9. szám, 42-65. o.
- [9.] MEZEI PÉTER: A fájlcseré retorikája. Gondolatok egy álvita margójára, in *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/2. szám, 46-67. o.
- [10.] NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A Pirate Bay-per tanulságai. De lege ferenda a fájlcseréről, in *Ügyészek lapja*, 2010/2. szám 33-40. o.

⁵⁵ PARTI KATALIN: Nyomozás az interneten: együttműködés – korlátokkal, in *Belügyi Szemle*, 2004/11-12. szám, 209. o.

⁵⁶ BÉKÉS: i. m. 198-199. o.

⁵⁷ BODÓ: i. m. 78. o.

⁵⁸ MEZEI: i. m. 67. o.

⁵⁹ MAGYAR: i. m. 137-138. o.

- [11.] PARTI KATALIN – MARIN, LUISA: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levételi eljárás, in *Infokommunikáció és Jog*, 2012/49. szám, 58-65. o.
- [12.] PARTI KATALIN: Nyomozás az interneten: együttműködés – korlátokkal, in *Belügyi Szemle*, 2004/11-12. szám, 204-220. o.
- [13.] WARREN, PETER – STREETER, MICHAEL: *Az internet sötét oldala*, 2005, HVG, Budapest.
- [14.] ROB, RAFAEL – WALDFOGEL, JOEL: Piracy on the High C's: Music Downloading, Sales Displacement, and Social Welfare in a Sample of College Students, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 29-62. o.
- [15.] SÁRY PÁL: Monográfia a szellemi alkotások védelmének történetéről, in *Jogtörténeti Szemle*, 2012/4. szám, 54-56. o.
- [16.] SEIDENBERG, STEVEN – PODGERS, JAMES: The Record Business Blues, in *ABA Journal*, 2010/6. szám, 54-61. o.
- [17.] TUSHNET, REBECCA: Copy This Essay: How Fair Use Doctrine Harms Free Speech and How Copying Serves It, in *The Yale Law Journal*, 2004/3. szám, 535-590. o.
- [18.] SUMMER, RENE: The single digital market: a vision for Europe, in *Ericsson Business Review*, 2010/3. szám, 53-54. o.
- [19.] STRAUB ÁDÁM: Hoz-e magyar netcenzúrát az ACTA-egyezmény? <http://www.origo.hu/techbasis/20120127-vitatjak-hogy-netcenzurat-hoze-az-actaegyezmeny.html> (2014.02.14.).